

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д. ик. н. Соня Милева
СУ „Св. Климент Охридски“
Катедра „Икономика и управление по отрасли“ ,
Стопански факултет
Научна специалност 05.02.18, ПН 3.8 Икономика

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност “Икономика и управление (туризъм)”, професионално направление 3.8. Икономика в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Патрисия Сергей Цанкова

Тема на дисертационния труд: Круизният туризъм в продуктовото предлагане на туроператорите

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 3012/02.10.2025 г. на ректора на УНСС и Протокол № 65 от 06.10.2025 г.

1. Информация за дисертанта

На основание чл. 32 ал. 1 т. 4 и чл. 67 от ЗВО, чл.7 ал. 3 от ЗРАСРБ, докторантът е зачислен в редовна докторантура съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 719 от 12.03.2021 г. със срок на обучение 3 години и научен ръководител проф. Мариана Янева. Докторантът отговаря на минималните национални изисквания по чл. 26 ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и решение за допускане до защита и оценяване на дисертационния труд (Протокол № 65 от 06.10.2025 г.).

Патрисия Цанкова е роден 11.06.1994 в София, завършва ОКС „бакалавър“, специалност „Икономика на туризма“ (2017) и ОКС магистър „Международен туризъм“ (2019) в УНСС. Има опит в туризма на различни позиции, включително в туроператорската дейност свързана с круизния туризъм.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Структурата на дисертацията включва увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Представения за рецензиране дисертационен труд е в обем 240 (двеста и четиридесет) страници компютърно набран текст, в т.ч. 8 таблици и 10 фигури. Библиографския апарат включва 109 източника преобладаващо на английски език, в т.ч. 18 на български, 65 на английски, а останалите 26 представляват Интернет източници. Допълнително

са включени справка с приносите на дисертационния труд както и справка за публикациите на докторанта по темата на дисертационния труд.

Темата на дисертацията може да се приеме за **актуална**, особено за България, където е все още слабо изследвана.

Основната **цел** на дисертационния труд има практико –приложен характер и е насочена за диверсификацията на туристическите продукти на българските туроператори на примера на круизния туризъм. Целта е разгърната чрез пет задачи.

Налице е ясно разграничение между обекта и предмета на изследване. **Предмет** на научно изследване в дисертационния труд е круизния туризъм, а **обект** е предлагането от туроператорите като част от продуктовото портфолио.

Формулираната **теза** в дисертацията е прекалено обща и на практика повтаря целта на дисертацията без да я надгражда. Липсват хипотези или допускания за тестване. Такива са налице само в рамките на проведеното емпирично проучване.

Използваната **литература** в изследването е актуална и коректно цитирана в текста. Прави впечатление, че не включени почти никакви научни статии по темата, а основно обзорни, статистически и други институционални доклади на международни организации (напр. CLIA, Ward, Dowling, Leppert и др.).

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Може да се приеме, че дисертационният труд е ясно структуриран и логически последователен, като трите основни глави кореспондират с поставените цели и задачи. Структурата отразява научната логика на изследването – от теоретичното дефиниране на понятийната рамка и характеристиките на круизния туризъм (глава първа), през анализа на продуктовото предлагане на туроператорите (глава втора), до емпиричното изследване и моделиране на иновативен круизен продукт (глава трета). Независимо от това, не е съвсем ясно защо методологичната рамка на изследването е в трета глава.

На практика голяма част от текста в първа и втора глава е излишен и е общ преглед на туроператорската и агентска дейност (с. 70-94), обща характеристика и класификация на круизния туризъм (с. 7- 27) и би могъл да отпадне. Безспорно е налице добро познаване на круизната индустрия, но не винаги текста е съобразен с основните цели и задачи на дисертацията. Профила на потребителя е пречупен през дейността на водещи круизни компании, като неговите характеристики и профил остават периферно в текста (с. 57-69). Още повече, че разглежданите круизни компании на практика не присъстват значимо в предлагането на българските туроператори. На много места текста е тавтологичен с повтаряемост на сходни идеи. Най-важното, втора глава е обзорна в световен мащаб, но липсва фокус върху българския контекста и предлагане на круизен туризъм на пример по Дунава, яхтен туризъм в Черно

море или партньорства с международни круизни компании или туроператори, предлагащи подобни продукти.

Използваната **методология** е адекватна на проблематиката. Използвано е анкетно проучване с две анкетни карти, насочени към туроператори и потребител и полуструктурирано интервю с продуктови мениджъри на круизни пакети. Независимо, че са налице аргументи изследването остава ограничено по обхват за град София като туристическите нагласи и поведение могат да се различават по отношение на търсене на круизни пакети. В допълнение извадката е описана като „гнездова“ и „частично квотна“, но липсват конкретни числа, критерии за подбор, размер на извадката и демографски профил. Не става ясно дали използваната анкетна карта е валидирана или проверена за надеждност. По отношение на проведените интервюта не са посочени критериите за подбора им. Резултатите от проучването са представени под формата на описателна статистика, изолирано без препратки към хипотезите с възможност за формулиране на изводи и прогнози. В последната част на трета глава на практика са систематизирани основните изводи и препоръки към туроператорите.

Към научните резултати могат да се посочат теоретичната обосновка на ролята на круизния туризъм като инструмент за диверсификация и анализ на факторите за избор. Към научно-приложните резултати се отнасят проведените емпирични проучвания, анализ на продуктово предлагане с потребителска оценка, както и изведените практически насоки за туроператорите.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Основните приноси на дисертацията имат приложен характер. Дефинирани са общо четири, които не се приемат напълно. Научните приноси са в прегледа и синтеза в аргументацията на ролята на круизния туризъм като алтернатива за диверсификация на предлагането. Въпреки, че авторът представя модел за пакетно круизно пътуване, това се отнася към научно-приложните приноси и най-вече представените резултати от проведените емпирични проучвания. Изведеният модел не е тестван и/или валидиран, което би повишило практическата му стойност и приложимост.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е представил общо шест публикации, свързани с темата на дисертацията под формата на доклади от участие в международни научни конференции. Всички представени публикации са от периода 2021-2024 г. От тях две са на английски език, от останалите на български език. Всички са от конференции в страната, а една е в съавторство с научни ръководител на докторанта.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 75 страници и кореспондира с основния труд. Представя в синтезиран вид изследваните проблеми, включва обща характеристика на дисертационния труд, кратко изложение, справка за приносите и публикациите по темата.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В дисертацията се констатира и някои недостатъци, които дават основание да бъдат направени следните критични бележки свързани с неравномерност в аналитичната дълбочина, особено в първа и втора глава. Значителна част от текстовете имат описателен характер без критично-сравнителен анализ. Част от използваните данни са остарели (на пример с. Липсват в известна степен по-детайлни концептуални връзки между глобалните модели на круизен туризъм и възможностите за тяхната адаптация в български контекст.

Имам допълнителни уточняващи въпроси: Могат ли да бъдат изведени конкретни индикатори за успех за диверсификация на портфолиото за круизни пакети от българските туроператори? В международен контекст, как се позиционира българският круизен пазар спрямо други европейски пазари?

8. Заключение

Дисертационният труд на Патрисия Сергей Цанкова на тема „Круизният туризъм в продуктовото предлагане на туроператорите“ отговаря на основните законови и нормативни изисквания за присъждане на образователната и научна степен “доктор”. Всичко гореизложено ми дава основание да гласувам „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен “доктор” на Патрисия Сергей Цанкова в ПН 3.8 Икономика.

08.11. 2025 г.
Гр. София

SONIA VARADINOVA Digitally signed by SONIA
VARADINOVA MILEVA-BOJANOVA
Date: 2025.11.08 19:51:02 +02'00'
Подпис: MILEVA-BOJANOVA
Проф. д. ик. н. Соня Милева

REVIEW

By Prof. Dr. Sonia Varadinova Mileva,
Sofia University "St. Kliment Ohridski",
Department Industrial Economics and Management
Faculty of Economics and Business Administration
PF 3.8 Economics and Management by Industry (Tourism),

Regarding: dissertation for awarding the educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty "Economics and Management (Tourism)", professional direction 3.8. Economics at the University of National and World Economy.

Author of the dissertation: Patricia Sergey Tsankova

Topic of the dissertation: Cruise tourism in the product offering of touroperators

Basis for submitting the opinion: participation in the scientific jury for the defense of the dissertation in accordance with Order No. 3012/02.10.2025 of the Rector of the UNWE and Protocol No. 65 of 06.10.2025

1. Information about the dissertation candidate

On the basis of Art. 32 para. 1 item 4 and Art. 67 of the Higher Education Act, Art. 7 para. 3 of the Act on the Promotion of the Right to Education and Training of the Republic of Bulgaria, the doctoral student is enrolled in full-time doctoral studies in accordance with Order of the Rector of the UNWE No. 719 of 12.03.2021 with a study period of 3 years and scientific supervisor Prof. Mariana Yaneva. The doctoral student meets the minimum national requirements under Art. 2b para. 2 and 3 of the ZRASRB and a decision on admission to the defense and evaluation of the dissertation work (Protocol No. 65 of 06.10.2025).

Patricia Tsankova was born on 11.06.1994 in Sofia, graduated with a Bachelor's degree in Tourism Economics (2017) and a Master's degree in International Tourism (2019) from the UNWE. She has experience in tourism in various positions, including in tour operator activities related to cruise tourism.

2. General characteristics of the submitted dissertation work

The structure of the dissertation includes an introduction, three chapters, a conclusion, used literature and appendices. The dissertation work submitted for review is 240 (two hundred and forty) pages of computer-typed text, including 8 tables and 10 figures. The bibliography includes 109 sources predominantly in English, including 18 in Bulgarian, 65 in English, and the remaining 26 are Internet sources. Additionally, a reference to the contributions of the dissertation work as well as a reference to the doctoral student's publications on the topic of the dissertation work are included.

The topic of the dissertation can be considered relevant, especially for Bulgaria, where it is still poorly researched.

The main goal of the dissertation work is of a practical-applied nature and is aimed at the diversification of the tourist products of Bulgarian tour operators on the example of cruise tourism. The goal is deployed through five tasks.

There is a clear distinction between the object and the subject of research. The subject of scientific research in the dissertation work is cruise tourism, and the object is the offer by tour operators as part of the product portfolio.

The thesis formulated in the dissertation is too general and practically repeats the goal of the dissertation without building on it. There are no hypotheses or assumptions to test. Such are available only within the framework of the conducted empirical study.

The literature used in the study is current and correctly cited in the text. It is striking that almost no scientific articles on the topic are included, but mainly review, statistical and other institutional reports of international organizations (e.g. CLIA, Ward, Dowling, Leppert, etc.).

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

It can be assumed that the dissertation work is clearly structured and logically consistent, with the three main chapters corresponding to the set goals and objectives. The structure reflects the scientific logic of the study - from the theoretical definition of the conceptual framework and characteristics of cruise tourism (chapter one), through the analysis of the product offering of tour operators (chapter two), to the empirical study and modeling of an innovative cruise product (chapter three). Nevertheless, it is not entirely clear why the methodological framework of the study is in the third chapter.

In practice, a large part of the text in the first and second chapters is redundant and is a general overview of tour operator and agent activities (pp. 70-94), a general characteristic and classification of cruise tourism (pp. 7-27) and could be omitted. There is undoubtedly a good knowledge of the cruise industry, but the text is not always consistent with the main goals and objectives of the dissertation. The profile of the consumer is broken through the activities of leading cruise companies, with his characteristics and profile remaining peripheral in the text (pp. 57-69). Moreover, the cruise companies under consideration are practically not significantly present in the offer of Bulgarian tour operators. In many places, the text is tautological with repetition of similar ideas. Most importantly, the second chapter is an overview on a global scale, but there is no focus on the Bulgarian context and the offer of cruise tourism, for example on the Danube, yacht tourism in the Black Sea or partnerships with international cruise companies or tour operators offering similar products.

The methodology used is adequate to the issue. A survey was used with two questionnaires aimed at tour operators and consumers and a semi-structured interview with product managers of cruise packages. Despite the presence of arguments, the study remains limited in scope for the city

of Sofia, as tourist attitudes and behavior may differ in terms of searching for cruise packages. In addition, the sample is described as "nested" and "partially quota", but specific numbers, selection criteria, sample size and demographic profile are missing. It is not clear whether the questionnaire used was validated or checked for reliability. The selection criteria for the interviews conducted are not specified. The results of the study are presented in the form of descriptive statistics, isolated without references to the hypotheses with the possibility of formulating conclusions and forecasts. In the last part of the third chapter, the main conclusions and recommendations to tour operators are practically systematized.

The theoretical justification of the role of cruise tourism as a tool for diversification and analysis of choice factors can be mentioned among the scientific results. The scientific and applied results include the conducted empirical studies, analysis of product offerings with consumer evaluation, as well as the derived practical guidelines for tour operators.

4. Evaluation of scientific and scientific and applied contributions

The main contributions of the dissertation are of an applied nature. A total of four are defined, which are not fully accepted. The scientific contributions are in the review and synthesis in the argumentation of the role of cruise tourism as an alternative for diversification of the supply. Although the author presents a model for a package cruise trip, this refers to the scientific and applied contributions and, above all, the presented results of the empirical studies. The derived model has not been tested and/or validated, which would increase its practical value and applicability.

5. Evaluation of the publications on the dissertation

The doctoral candidate has presented a total of six publications related to the topic of the dissertation in the form of reports from participation in international scientific conferences. All publications presented are from the period 2021-2024. Two of them are in English, the rest in Bulgarian. All are from conferences in the country, and one is co-authored with the doctoral student's scientific supervisor.

6. Evaluation of the Author's Abstract of the Dissertation

The abstract is 75 pages long and corresponds to the main work. It presents the researched problems in a synthesized form, includes a general characteristic of the dissertation work, a brief summary, a reference to the contributions and publications on the topic.

7. Critical notes, recommendations and questions

The dissertation also finds some shortcomings, which give reason to make the following critical notes related to unevenness in analytical depth, especially in the first and second chapters. A significant part of the texts is descriptive in nature without critical-comparative analysis. Some of the data used are outdated (for example, s. There is a lack of more detailed conceptual links between global cruise tourism models and the possibilities for their adaptation in the Bulgarian context.

I have additional clarifying questions: Can specific indicators of success be derived for the diversification of the cruise package portfolio by Bulgarian tour operators? In an international context, how is the Bulgarian cruise market positioned compared to other European markets?

8. Conclusion

The dissertation work of Patricia Sergey Tsankova on the topic "Cruise tourism in the product offering of tour operators" meets the basic legal and regulatory requirements for the award of the educational and scientific degree "doctor". All of the above gives me reason to vote "FOR" the award of the educational and scientific degree "doctor" to Patricia Sergey Tsankova in the PN 3.8 Economics.

08.11. 2025, Sofia

SONIA VARADINOVA Digitally signed by SONIA
VARADINOVA MILEVA-BOJANOVA
Signature: MILEVA-BOJANOVA Date: 2025.11.08 19:57:27 +02'00'

Prof. DrSc. Sonia Mileva